

Implications of the Second Nagorno-Karabakh War for the National Interests of the Islamic Republic of Iran

Ali Asghar Beikbilandi, Abdollah Jalalinasab

Professor and Faculty Member of the Supreme National Defense University, Tehran, Iran

Mohsen Haji Hosseini

PhD Student, Military Thought, Supreme National Defense University, Tehran, Iran

Email: mohsen51315131@gmail.com

Yahya Qobadi, Jahangir Fattahi, Mohammad Balkhi

PhD Students, Military Thought, Supreme National Defense University, Tehran, Iran

Abstract

The Second Nagorno-Karabakh War not only altered the regional balance of power and the geopolitical configuration of the South Caucasus but also exerted significant influence on regional and extra-regional relations, regional security and stability, and political, economic, and cultural cooperation among the countries of the region. The conflict further contributed to the emergence of an unstable security environment along the northwestern borders of the Islamic Republic of Iran, accompanied by the increased involvement of regional and international actors. In light of the provisions of the ceasefire agreement imposed on Armenia, the military, security, political, and geopolitical consequences of the war have the potential to substantially affect the national interests of the Islamic Republic of Iran. Accordingly, this study examines the implications of the Second Nagorno-Karabakh War for Iran's national interests. The primary objective of the research is to identify and analyze the consequences of the 2020 Second Nagorno-Karabakh War for the national interests of the Islamic Republic of Iran. The study adopts an applied descriptive-analytical research design. Data obtained through documentary research were statistically analyzed using SPSS software, employing the one-sample t-test and Pearson correlation analysis. The findings identify three principal dimensions of the war's consequences: (1) its impact on the strategic role and regional engagement of the Islamic Republic of Iran in the Caucasus (10 indicators); (2) its influence on the activities of the Zionist regime and Russia in the Caucasus region (9 indicators); and (3) its implications for the international borders of the Islamic Republic of Iran (5 indicators). Collectively, these findings demonstrate that the Second Nagorno-Karabakh War has generated significant geopolitical and security consequences with direct implications for Iran's national interests and strategic posture in the South Caucasus.

Keywords: Armenia; Republic of Azerbaijan; Islamic Republic of Iran; Second Nagorno-Karabakh War; South Caucasus; National Interests

پیامدهای جنگ دوم قره‌باغ مؤثر بر منافع ملی جمهوری اسلامی ایران

علی اصغر بیک‌بیلندی، عبدالله جلالی نسب

استاد و عضو هیئت علمی دانشگاه عالی دفاع ملی، تهران، ایران

محسن حاجی حسینی

دانشجوی دکتری، اندیشه نظامی، دانشگاه عالی دفاع ملی، تهران، ایران

Email: mohsen51315131@gmail.com

یحیی قبادی، جهانگیر فتاحی، محمد بلخی

دانشجویان دکتری، اندیشه نظامی، دانشگاه عالی دفاع ملی، تهران، ایران

چکیده

جنگ دوم قره‌باغ نه تنها تغییرات اساسی در تراز قدرت و ترکیب جغرافیایی منطقه ایجاد کرد، بلکه تأثیرات مهمی بر روابط منطقه‌ای و فرامنطقه‌ای، امنیت و ثبات منطقه، توسعه و همکاری‌های سیاسی، اقتصادی و فرهنگی کشورهای منطقه داشت و منجر به ایجاد وضعیت ناپایدار امنیتی در حاشیه مرزهای شمال غربی ایران همراه با دخالت بازیگران منطقه‌ای و بین‌المللی شده است که با توجه به مفاد توافق‌نامه آتش‌بس تحمیلی به ارمنستان، نتایج و پیامدهای نظامی، امنیتی، سیاسی و ... آن می‌تواند منافع ملی جمهوری اسلامی ایران را تحت تأثیر قرار دهد؛ بنابراین این پژوهش به بررسی پیامدهای جنگ دوم قره‌باغ مؤثر بر منافع ملی جمهوری اسلامی ایران پرداخته است. هدف تحقیق «تبیین پیامدهای جنگ دوم قره‌باغ ۲۰۲۰ میلادی مؤثر بر منافع ملی جمهوری اسلامی ایران» است. سؤال اصلی تحقیق «پیامدهای جنگ دوم قره‌باغ ۲۰۲۰ میلادی مؤثر بر منافع ملی جمهوری اسلامی ایران چیست؟» تعیین شده است. این تحقیق از نظر روش اجرا، توصیفی-تحلیلی و از نوع کاربردی است. تجزیه و تحلیل اطلاعات و داده‌های حاصل از مطالعه منابع، با استفاده از نرم‌افزار اس.پی.اس.اس و آزمون تی-استودنت و هم‌بستگی پیرسون مورد تحلیل قرار گرفته است. نتایج تحقیق شامل پیامدهای جنگ و تأثیر آن بر کنشگری ج.ا. ایران در حوزه قفقاز (۱۰ گویه)، پیامدهای جنگ و تأثیر آن بر کنشگری رژیم صهیونیستی و روسیه در حوزه قفقاز (۹ گویه) و تأثیر نتایج جنگ بر مرزهای جمهوری اسلامی ایران (۵ گویه) احصا گردید.

کلیدواژه‌ها: ارمنستان، جمهوری آذربایجان، جمهوری اسلامی ایران، جنگ دوم قره‌باغ، قفقاز، منافع ملی

دانشگاه عالی دفاع ملی ♦ فصلنامه مطالعات دفاعی استراتژیک / شاپا الکترونیک: ۲۹۸۰-۸۲۸۶

<https://Sds.sndu.ac.ir/> E-ISSN: 2980-8286

صحت مطالب بر عهده نویسنده مقاله است و بیاگر دیدگاه دانشگاه عالی دفاع ملی نیست.

مقدمه

منطقه قفقاز جنوبی از دیرباز یکی از مهم‌ترین، حساس‌ترین و درعین‌حال بحران‌خیزترین مناطق جهان به شمار می‌رود و از طرفی به‌منزله پل طبیعی میان آسیا و اروپاست (کوزه‌گر کالجی، ۱۳۹۵: ۱۷).

به دلایل مختلف، این منطقه برای جمهوری اسلامی ایران اهمیت ویژه‌ای داشته و درعین‌حال، منشأ بروز و ظهور جنگ‌های مختلفی در دهه‌های اخیر بوده که در نتیجه، ارتقای وزن راهبردی در نظریات ژئوپلیتیکی مطرح و همچنین در پارادایم جدید قدرت‌های جهانی، زمینه‌های لازم برای حضور و نفوذ قدرت‌های فرامنطقه‌ای و بازیگران منطقه‌ای در میدان بازی این منطقه حساس و تقویت مناقشات آن را فراهم نموده است؛ بنابراین بایستی جنگ‌هایی که در این منطقه به وقوع پیوسته از جهات مختلف مورد تجزیه و تحلیل قرار گیرد. یکی از بحران‌های اساسی در این منطقه، مناقشه قره‌باغ است که منشأ درگیری‌ها و تنش‌های سیاسی-امنیتی مختلفی پس از انقلاب روسیه در سال ۱۹۱۷ بین کشورهای جمهوری آذربایجان و ارمنستان گردیده است.

شدیدترین و خونین‌ترین درگیری‌ها از ششم مهر ۱۳۹۹ آغاز و ۴۴ روز ادامه داشت که از آن به جنگ دوم قره‌باغ یاد می‌شود. با تشدید درگیری‌ها و فراوانی تلفات و خسارات، دو کشور آذربایجان و ارمنستان تصمیم گرفتند با توافق سه‌جانبه (آذربایجان، روسیه و ارمنستان) جنگ را متوقف و در دهم نوامبر آتش‌بس اعلام و تحول ژئوپلیتیکی نوینی را در این منطقه پر آشوب بنیان‌گذاری کنند.

فرماندهی معظم کل قوا (مدظله‌العالی) در مورخه ۱۳/۸/۱۳۹۹ درخصوص جنگ دوم قره‌باغ بیان فرمودند: «بایستی هر چه زودتر تمام بشود و البته همه سرزمین‌های آذربایجان که به‌وسیله ارمنستان تصرف شده، باید آزاد بشود؛ یعنی بایستی همه این سرزمین‌ها برگردد به خود آذربایجان - یکی از شرایط اصلی کار [این] است - [زیرا] که متعلق به آذربایجان است و جمهوری آذربایجان برای آزادی این‌ها دارای حق است و بایستی آزاد بشود. البته بایستی امنیت ارامنه‌ای که در این سرزمین‌ها هستند، محفوظ باشد و مرزهای بین‌المللی هم باید

رعایت بشود؛ یعنی دو طرف به مرزهای بین‌المللیِ کشورها تعدی و تجاوز نکنند و مرزهای بین‌المللی بایستی محفوظ باشد و تروریست‌ها هم بایستی در نزدیکی مرزهای ما مستقر نشوند. اگر این‌ها (تروریست‌ها) نزدیک مرز باشند و احساس خطر بشود، قطعاً برخورد قاطع خواهد شد.»

جنگ دوم قره‌باغ نه تنها تغییرات اساسی در تراز قدرت و ترکیب جغرافیایی منطقه ایجاد کرد، بلکه تأثیرات مهمی بر روابط منطقه‌ای و فرامنطقه‌ای، امنیت و ثبات منطقه، توسعه و همکاری‌های سیاسی، اقتصادی و فرهنگی کشورهای منطقه داشت و منجر به ایجاد وضعیت ناپایدار امنیتی در حاشیه مرزهای شمال غربی ایران همراه با دخالت بازیگران منطقه‌ای و بین‌المللی شده است که با توجه به مفاد توافق‌نامه آتش‌بس تحمیلی به ارمنستان، نتایج و پیامدهای نظامی، امنیتی، سیاسی و غیره آن می‌تواند منافع ملی جمهوری اسلامی ایران را تحت تأثیر قرار دهد؛ بنابراین با توجه به اهمیت این منطقه برای جمهوری اسلامی ایران از ابعاد و جنبه‌های مختلف، بررسی و احصا پیامدهای این جنگ بر منافع ملی جمهوری اسلامی ایران می‌تواند نقش مؤثری در سیاست‌گذاری آتی مسئولین ذی‌ربط ایفا نماید.

با توجه به اهمیت و پیچیدگی این موضوع، این سؤال در ذهن محققین شکل گرفت که «پیامدهای جنگ دوم قره‌باغ مؤثر بر منافع ملی جمهوری اسلامی ایران چیست؟»

بهره‌برداری از نتایج این پژوهش می‌تواند منجر به ایجاد زمینه علمی لازم برای شناخت راهبردی در کارگزاران و مدیران مربوطه جهت تصمیم‌سازی و تصمیم‌گیری بهتر در حوزه قفقاز جنوبی را فراهم نموده و باعث ایجاد زیرساخت نظری به‌منظور کمک به افزایش توانایی ج. ا. ایران برای اعمال نفوذ و پیگیری منافع خود در منطقه شود.

ضرورت انجام این تحقیق آن است که، اولویت‌های دفاعی متناسب در مواجهه با تهدیدات محتمل در منطقه قفقاز مورد توجه قرار می‌گیرد و موجب پیشگیری از گسترش دامنه تهدید و نفوذ اطلاعاتی رژیم صهیونیستی به داخل مرزهای کشور، ایجاد وضعیت باثباتی در روابط همسایگی ایران با هر دو کشور آذربایجان و ارمنستان، احیای جایگاه ژئوپلیتیک و ارتقا عمق اثربخشی ایران بر روابط دیپلماتیک و حسن هم‌جواری منطقه‌ای می‌گردد.

۱. پیشینه پژوهش

از طریق بررسی منابع مرجع درباره موضوع تحقیق و نیز پژوهش‌های دانشگاهی، تعدادی از پیشینه‌های پژوهشی مرتبط با موضوع، به شرح ذیل ارائه شده است. پریزاد و شهیدی در پژوهشی با عنوان «مناقشه دوم قره‌باغ و پیامدهای آن بر امنیت ملی جمهوری اسلامی ایران» که در سال ۱۴۰۱ در فصلنامه دانش تفسیر سیاسی انجام داده‌اند، به این نتایج دست یافته‌اند؛ برهم‌خوردن موازنه قدرت در قفقاز جنوبی و توافق‌نامه آتش‌بس ناشی از آن در ابعاد مختلف به شکل ایجابی و سلبی بر منافع و امنیت جمهوری اسلامی ایران تأثیرگذار بوده است که مهم‌ترین آن‌ها عبارت‌اند از: نقش‌آفرینی بیشتر روسیه در مرزهای شمال غربی ایران، احتمال دورشدن جغرافیای درگیری از مرزهای ایران، دستیابی ایران به اراضی هم‌مرز و ارتباط مجدد مرز نسبتاً طولانی با آذربایجان و نظایر این‌ها است. مهم‌ترین راهبردهای پیش روی ایران در مواجهه با بحران مذکور نیز شامل اتخاذ مواضع بی‌طرفانه و درعین‌حال ایفای نقش میانجی‌گری فعال برای حفظ و ایفای جایگاه راهبردی ایران به طرف‌های درگیر و بازیگران منطقه‌ای است. حضور فعال در مناطق جدید آزادشده، افزایش مسیرهای مواصلاتی و ترانزیتی با جمهوری آذربایجان به‌ویژه در مناطق تازه آزاد شده است.

قنبری جهرمی در دانشگاه جامع امام حسین^(ع) در سال ۱۴۰۱ پژوهشی با عنوان «پیامدهای دفاعی، امنیتی جنگ قره‌باغ (آذربایجان و ارمنستان)» تدوین نموده و به این نتایج دست یافته است: «پیامدهای دفاعی امنیتی جنگ قره‌باغ شامل؛ فراهم شدن زمینه‌های حضور سازمان ناتو در حوزه قفقاز جنوبی، افزایش حضور رژیم صهیونیستی در آذربایجان، توسعه تفکر پان‌ترکیسم و نفوذ بیشتر ترکیه در منطقه، افزایش حضور روسیه در منطقه قفقاز جنوبی و اعمال هژمونی خود بر منطقه، رشد جریان‌ها و گروه‌های تروریستی در نزدیکی مرزهای ایران، تشدید مشکلات مرزی نظیر قاچاق کالا، تغییر مرز، انسداد یا اختلال در مسیر ارتباطی جمهوری اسلامی ایران با روسیه، اوراسیا و اروپا، کاهش وابستگی‌های کشور آذربایجان به ایران، تغییر در مناسبات انتقال انرژی دریای خزر به اروپا و تحول در دکترین و راهبردهای دفاعی جمهوری اسلامی ایران است».

محمود اوغلی و همکاران در سال ۱۴۰۱ پژوهشی با عنوان «جنگ دوم قره‌باغ (۲۰۲۰): علل، زمینه‌ها و پیامدها» در نشریه علمی سیاست‌های دفاعی، به این نتایج دست یافتند: آذربایجان از مدت‌ها قبل با تجهیز نظامی، خود را برای جنگ آماده کرده بود و کلید پیروزی این کشور در این جنگ، انفعال سیاسی روسیه و اتکا به هواپیماهای بدون سرنشین خریداری شده از ترکیه و رژیم صهیونیستی بوده است. برای ارمنستان می‌توان گفت عدم درک فضای بین‌المللی، عدم مداخله روسیه در جنگ، نقش ترکیه در این درگیری و نیز پویایی‌های داخلی آذربایجان، عوامل تأثیرگذار بر شکست ارمنستان در جنگ دوم قره‌باغ بودند. روسیه و ترکیه نقش تأثیرگذاری در این بحران داشتند. نتایج این جنگ برای ایران پیامدهایی مانند افزایش فعالیت‌های رژیم صهیونیستی در منطقه، پیامدهای ناشی از کریدور ارتباطی نخجوان-جمهوری آذربایجان و تهدیدات امنیتی و قومیتی ناشی از جنگ قره‌باغ بوده است.

نجفی سیار و ابراهیمی در مقاله‌ای در فصلنامه روابط خارجی با عنوان «آثار و پیامدهای توافق‌نامه آتش‌بس بحران ۲۰۲۰ قره‌باغ بر امنیت و منافع ملی جمهوری اسلامی ایران» که در سال ۱۴۰۰ انجام شده، در نتایج تحقیق به این موارد اشاره نموده است: «نقش‌آفرینی بیشتر روسیه در مرزهای شمال غربی ایران، احتمال دورشدن جغرافیای درگیری از مرزهای ایران، کمک‌های تسلیحاتی کلان و مؤثر رژیم صهیونیستی در آزاد شدن مناطق اشغالی آذربایجان و در نتیجه نقش‌آفرینی بیشتر این رژیم در مرزهای شمال غربی ایران، دستیابی ایران به اراضی هم‌مرز و ارتباط مجدد مرز نسبتاً طولانی با آذربایجان و نظایر این‌ها. مهم‌ترین راهبردهای پیش روی جمهوری اسلامی ایران در مواجهه با بحران مذکور نیز شامل اتخاذ مواضع بی‌طرفانه و درعین‌حال ایفای نقش میانجی‌گری فعال برای حفظ و القای جایگاه راهبردی جمهوری اسلامی ایران به طرف‌های درگیر و بازیگران منطقه، حضور فعال در مناطق جدید حاصل از توافق آتش‌بس، افزایش مسیرهای مواصلاتی و ترانزیتی با جمهوری آذربایجان، به‌ویژه در مناطق تازه آزادشده، تقویت، تجهیز و توسعه سریع کمی- کیفی ساختار مرزبانی و استفاده از تجربه‌های جنگ قره‌باغ در زمینه بهره‌گیری از سلاح‌های مدرن و هوشمند بوده است».

۲. مفهوم‌شناسی

جنگ: به واژه‌هایی همچون رزم، جدال، قتال، کارزار، ستیزه، نبرد، پیکار، غزوه و حرب تعریف شده است. «کلاوزویتس»^۱ می‌گوید: «جنگ ادامه سیاست، اما به طریق خشونت‌بار است که وادار کردن دشمن به پذیرش اراده طرف مقابل را دنبال می‌کند.» داریوش آشوری در دانشنامه سیاسی، جنگ را کشاکش و برخورد مسلحانه میان دو یا چند دولت تعریف می‌کند که یا جنگ خارجی است یا داخلی، یعنی درون قلمرو یک دولت میان قدرت‌های حاکم و قدرت‌های مدعی، پس می‌شود این‌طور جمع‌بندی کرد که جنگ یک درگیری مسلحانه و بیشتر میان دولت‌ها است که به‌منظور تحمیل اراده بر طرف مقابل صورت می‌پذیرد (افشردی، ۱۴۰۲؛ ۲۲-۲۳).

منطقه قره‌باغ: منطقه قره‌باغ کوهستانی به زبان روسی «ناگورنو قره‌باغ»^۲ که ارمنی‌ها ترجیح می‌دهند این منطقه را «آرتساخ»^۳ بنامند، به‌عنوان بخشی از خاک جمهوری آذربایجان شناخته می‌شود. این منطقه با وسعتی معادل ۴۴۰۰ کیلومتر مربع؛ مانند جزیره‌ای با اکثریت جمعیت ارمنی در داخل خاک جمهوری آذربایجان واقع شده بود و ۸ درصد از مساحت کل این کشور را شامل می‌شود.

قره‌باغ از شرق به موغان و بردع، از شمال به گنجه، از غرب به ارمنستان و از جنوب به رود ارس ختم می‌شود. دو کشور ارمنستان و جمهوری آذربایجان از سال ۱۹۹۰ تا ۱۹۹۴ میلادی جنگ خونینی بر سر این منطقه داشتند. از سال ۱۹۹۴ الی ۲۰۲۰ میلادی نیز دو کشور درگیر در وضعیت آتش‌بس یا همان نه جنگ و نه صلح بودند (امینی، ۱۴۰۱: ۱۶۵).

جنگ دوم قره‌باغ: ریشه‌های منازعه قره‌باغ به دوران شوروی بازمی‌گردد، جایی که این منطقه با وجود جمعیت عمدتاً ارمنی خود، بخشی از جمهوری سوسیالیستی آذربایجان بود. پس از فروپاشی شوروی، درگیری‌های قومی شدت گرفت و جنگ اول قره‌باغ (۱۹۸۸-۱۹۹۴) منجر به کنترل ارمنی‌ها بر این منطقه و آوارگی صدها هزار نفر شد (کورنل و

1. Carl von Clausewitz
2. Nagorno-Karabakh
3. Artsakh

اسماعیل‌زاده، ۲۰۲۱)^۱. جنگ دوم قره‌باغ در سال ۲۰۲۰ به واسطه ناکامی در مذاکرات صلح و ادعاهای ارضی مجدد جنگ دوم قره‌باغ از ۲۷ سپتامبر ۲۰۲۰ میلادی آغاز و ۴۴ روز ادامه داشت. این جنگ، برخلاف جنگ اول، با دخالت مستقیم بازیگران منطقه‌ای و بین‌المللی همراه بود که در تعیین نتیجه آن نقش بسزایی داشتند (د وال، ۲۰۲۱)^۲.

با تشدید درگیری‌ها و فراوانی تلفات و خسارات، دو کشور آذربایجان و ارمنستان تصمیم گرفتند با توافق سه‌جانبه (آذربایجان، روسیه و ارمنستان) جنگ را متوقف و در دهم نوامبر آتش‌بس اعلام شد (آرگون و علیف، ۲۰۲۰)^۳.

نتیجه نهایی جنگ برتری نظامی جمهوری آذربایجان در تمامی جبهه‌های نبرد و الحاق مناطق پیرامونی قره‌باغ به خاک اصلی آن کشور، تسلط آذربایجان بر شهرهای مهم شوشا، خوجاوند و آق‌دره بوده است. همچنین برای کمک به استقرار صلح در منطقه، برابر مفاد توافقنامه امضا شده نیروهای حافظ صلح روسیه در قره‌باغ مستقر شدند (امینی، ۱۴۰۱؛ ۱۶۸). منافع ملی: عبارت است از اهداف، نیازها و خواسته‌های پایدار یک ملت که دولت‌ها در پیوند با هویت ملی، انسجام اجتماعی و ارزش‌های اخلاقی آن ملت برای تأمین و حفظ آن‌ها در عرصه‌های مختلف سیاسی، اقتصادی، اجتماعی، فرهنگی و امنیتی تلاش می‌کنند (رسولی، ۱۳۹۶).

منافع ملی جمهوری اسلامی ایران: در رساله مرتضی پورجعفری با عنوان «تدوین راهبردهای جمهوری اسلامی ایران متأثر از قلمروسازی ژئوپلیتیکی ترکیه در کشور آذربایجان»، منافع جمهوری اسلامی ایران به شرح ذیل آورده است: حفظ نظام مقدس جمهوری اسلامی ایران و دفاع از ارزش‌های والای انقلاب اسلامی؛ حفظ تمامیت ارضی کشور در مقابل هرگونه تجاوز خارجی؛ حفظ استقلال سیاسی، اقتصادی و فرهنگی کشور؛ حفظ و استقرار نظم و امنیت عمومی و فردی؛ افزایش توان ملی و اقتدار جمهوری اسلامی ایران در صحنه بین‌المللی؛ آماده کردن آحاد جامعه برای دفاع همه‌جانبه از جمهوری اسلامی؛ همکاری

1. Cornell & Ismailzade, 2021

2. De Waal, 2021

3. Ergun & aliyev, 2020

با کشورهای اسلامی برای ایجاد ائتلاف اسلامی؛ تقویت امنیت بین‌المللی؛ جلوگیری از شکل‌گیری ائتلاف و پیمان‌های امنیتی- دفاعی علیه جمهوری اسلامی ایران؛ دفاع از توزیع قدرت در سطح جهان و تقویت سازمان‌های بین‌المللی؛ ایجاد بازدارندگی مؤثر و مستمر در مقابله با تهدیدات؛ همکاری با کشورها، سازمان‌ها و نهادهای بین‌المللی برای تأمین امنیت جمعی؛ دستیابی به فناوری‌های صلح‌آمیز راهبردی و هسته‌ای؛ حمایت از محور مقاومت و کشورهای هم‌سو (پور جعفری ۱۴۰۳: ۴۴-۴۵).

پیامد جنگ دوم قره‌باغ ۲۰۲۰ میلادی مؤثر بر منافع ملی ج.ا.ایران

جنگ دوم قره‌باغ پیامدهای متضاد امنیتی و سیاسی را برای ایران به بار آورد. به دلیل قرار داشتن منطقه مورد نزاع در نزدیکی مرزهای ایران، تحولات امنیتی و تغییرات ژئوپلیتیکی بر وضع امنیتی و منافع ایران اثرگذار بود. ایران با داشتن جمعیت آذری‌زبان در خاک خود، از سرایت جنگ قره‌باغ به درون مرزها و دامن زدن به سیاست‌های قومی از سوی کشورهای منطقه احساس خطر کرده و تمام تلاش خود را به کار بست تا از تشدید جنگ قره‌باغ و سرایت به مرزهای ایران جلوگیری کند. همچنین، بحران قره‌باغ می‌توانست به‌عنوان کانالی برای حضور سیاسی و امنیتی کشورهای فرامنطقه‌ای در معادلات منطقه مورد استفاده قرار گیرد. ایران هر دو کشور آذربایجان و ارمنستان را به‌عنوان حوزه‌های بالقوه نفوذ تلقی می‌کند و جانب‌داری از یک طرف، می‌تواند منجر به کاهش نقش منطقه‌ای ایران شده و دیگری را به دنبال اتحاد با کشورهای پیرامون علیه ایران سوق خواهد داد.

بنابراین، جمهوری اسلامی همواره تلاش کرده است تا از گسترش ناامنی‌ها در منطقه جلوگیری کرده و ضمن داشتن روابط مبتنی بر حسن هم‌جواری با کشورهای منطقه، مانع از مداخله غیرمسئولانه بازیگران بیرونی در تحولات منطقه به‌ویژه بحران قره‌باغ شود. در جنگ اخیر، نوار مرزی شمال غربی کشور به‌طور مستقیم تحت تأثیر جنگ قره‌باغ قرار گرفت، به‌طوری‌که روستاهای خدا آفرین و اصلاندوز با اصابت تعداد زیادی راکت، خمپاره و سقوط پهپاد مواجه شد و امنیت روحی و روانی شهروندان مناطق مرزی ایران تحت تأثیر قرار گرفت. برای اولین بار بعد از جنگ اول قره‌باغ در ابتدای دهه ۱۹۹۰ میلادی، نیروهای مسلح

ایران در منطقه به حالت آماده‌باش کامل درآمدند. گشوده شدن یک جبهه جدید از ناامنی و تهدید در مناطق پیرامونی ایران در منطقه استراتژیک قفقاز، می‌تواند تهدیدی جدی علیه منافع و امنیت ملی ج.ا. ایران باشد. تهدیدهای این مناقشه برای ایران، گذشته از تأثیرات مخرب جنگ و تحریک احساس‌های قومیتی، خطر حضور قدرت‌های فرامنطقه‌ای از جمله رژیم صهیونیستی و آمریکا است (محمود اوغلی و همکاران، ۱۴۰۱: ۹۶).

کنارگذاشتن ایران از فرایند صلح قره‌باغ

در دوره اول جنگ قره‌باغ، ایران برای کنترل بحران از راه میانجی‌گری تلاش‌های زیادی کرد؛ اما با پیشروی‌های ارمنستان در قره‌باغ و اشغال شوشا، عملاً این سیاست ناکام ماند. ناکامی ایران در روند میانجی‌گری در مناقشه قره‌باغ و نیز کنارگذاشتن ایران از ترکیب گروه مینسک موجب شد عملاً سیاست خارجی ایران در قبال مناقشه قره‌باغ در وضعیت حاشیه‌ای و انفعالی قرار بگیرد. در جریان جنگ دوم قره‌باغ، سیاست خارجی ایران عملاً از همان موضع‌گیری سنتی و قبلی خود فراتر نرفت، به‌طوری‌که در فرایند آتش‌بس این جنگ، نه تنها ایران بلکه گروه مینسک نیز کنار گذاشته شدند. روس‌ها با کنارگذاشتن ایران، ترکیه و دو عضو دیگر گروه مینسک (فرانسه و آمریکا)، محوریت موافقت‌نامه آتش‌بس در قره‌باغ را در اختیار گرفتند. از طرف دیگر نماینده‌های نیروی مسلح ایران در مرکز نظارت بر آتش‌بس در آغدام حضور نداشتند. ترکیه با مذاکرات متعدد و فشرده با روس‌ها بعد از توافق‌نامه آتش‌بس، توانست مجوز حضور در منطقه را بگیرد (کوزه‌گر کالجی، ۱۳۹۹).

آثار و تبعات توافق‌نامه آتش‌بس بر منافع ملی جمهوری اسلامی ایران

توافق‌نامه آتش‌بس جنگ دوم قره‌باغ در نوامبر ۲۰۲۰، تأثیرات متعددی بر منافع ملی جمهوری اسلامی ایران در ابعاد امنیتی، سیاسی و اقتصادی داشته است.

- ❖ حضور نیروهای خارجی در مرزهای شمال غربی ایران: با استقرار نیروهای حافظ صلح روسیه در مناطق مورد مناقشه، حضور نظامی روسیه در مرزهای شمال غربی ایران افزایش یافت. این حضور می‌تواند به تغییر موازنه قدرت در منطقه منجر شود و نگرانی‌های امنیتی برای ایران ایجاد کند؛

❖ افزایش نفوذ رژیم صهیونیستی در جمهوری آذربایجان: کمک‌های تسلیحاتی رژیم صهیونیستی به جمهوری آذربایجان در آزادسازی مناطق اشغالی، زمینه‌ساز افزایش نفوذ این رژیم در مرزهای شمال غربی ایران شده است. این مسئله می‌تواند تهدیدات امنیتی جدیدی برای ایران به همراه داشته باشد؛

❖ تغییر موازنه قدرت در قفقاز جنوبی: توافق‌نامه آتش‌بس منجر به تغییر موازنه قدرت به نفع جمهوری آذربایجان و افزایش نقش آفرینی روسیه در منطقه شده است. این تغییرات می‌تواند بر روابط ایران با کشورهای منطقه تأثیر بگذارد و نیازمند بازنگری در سیاست‌های خارجی ایران باشد؛

❖ کاهش نقش ایران در میانجی‌گری منطقه‌ای: با میانجی‌گری روسیه در دستیابی به توافق آتش‌بس، نقش ایران به عنوان میانجی‌گر منطقه‌ای کاهش یافته است. این وضعیت می‌تواند بر جایگاه سیاسی ایران در قفقاز جنوبی تأثیر منفی بگذارد (نجفی سیار و ابراهیمی، ۱۴۰۰)؛

❖ تغییر در مسیرهای ترانزیتی و تجاری: بند نهم توافق‌نامه آتش‌بس به ایجاد کریدور زنگه‌زور اشاره دارد که ارتباط جمهوری آذربایجان با نخجوان را تسهیل می‌کند. اجرای این کریدور می‌تواند مسیرهای ترانزیتی ایران به ارمنستان و گرجستان را تحت تأثیر قرار داده و منافع اقتصادی ایران را کاهش دهد (کوزه‌گر کالجی، ۱۴۰۰)؛

❖ رقابت در پروژه‌های بازسازی مناطق آزادشده: با آزادسازی مناطق اشغالی، فرصت‌های اقتصادی جدیدی برای بازسازی این مناطق ایجاد شده است. حضور فعال کشورهای دیگر در این پروژه‌ها می‌تواند رقابت را برای شرکت‌های ایرانی افزایش داده و سهم ایران را در این بازار کاهش دهد. (نجفی سیار و ابراهیمی، ۱۴۰۰).

تأثیر نتایج بر کشمیری رژیم صهیونیستی و روسیه در حوزه قفقاز

با توجه به این که یکی از عوامل موفقیت آذربایجان در جنگ قره‌باغ، تجهیز ارتش این کشور با پهپادها و تسلیحات کشورهای مثل ترکیه و رژیم صهیونیستی بوده است؛ بنابراین بعد از

این دوره، حضور و نفوذ این بازیگران در آذربایجان افزایش خواهد یافت. در راهبرد اتحاد پیرامونی جدید رژیم صهیونیستی با توجه به دگرگونی ژئوپلیتیک منطقه پس از جنگ سرد، آغاز فرایند صلح اعراب و رژیم صهیونیستی، تداوم سیاست ضد رژیم صهیونیستی ایران و تبدیل شدن آن به مهم‌ترین تهدید رژیم صهیونیستی، مکان جغرافیایی پیرامون از حاشیه دولت‌های عربی به مناطق هم‌جوار ایران تغییر یافته و حضور و نفوذ در نزدیکی مرزهای ایران و محاصره آن (به جای اعراب) در دستورکار سیاست خارجی رژیم صهیونیستی قرار گرفته است. رژیم صهیونیستی، جمهوری آذربایجان را به عنوان نقطه عزیمت راهبرد «اتحاد پیرامونی جدید» خود قرار داده است (رفعت‌نژاد و همکاران، ۱۳۹۹). جمهوری آذربایجان برای رژیم صهیونیستی جذابیت‌های بسیاری همچون ارتباط با جهان اسلام، استفاده ابزاری مقابل ایران، صرفه‌های اقتصادی به خصوص روابط سلاح در مقابل انرژی داشته است. اصلی‌ترین محور روابط بین این دو کشور در قالب اقتصادی معنی می‌یابد؛ تجارت، انرژی و خرید تسلیحات نظامی از آن موارد است (فیض‌اللهی و پوراحمدی میبدی، ۱۴۰۲).

اساس مشارکت آذربایجان و رژیم صهیونیستی، «منافع راهبردی مشترک» در مهار نفوذ ایران در منطقه است. صنایع نظامی رژیم صهیونیستی، یکی از تأمین‌کنندگان مهم هواپیماهای پیشرفته، توپخانه ضدتانک و سیستم‌های تسلیحات ضد نفر برای جمهوری آذربایجان هستند. رژیم صهیونیستی بزرگ‌ترین تأمین‌کننده تسلیحات آذربایجان و آذربایجان یکی از تأمین‌کنندگان حیاتی نفت برای رژیم صهیونیستی از طریق خط لوله در ترکیه است. مداخله در امور داخلی ایران، تلاش برای مهار جمهوری اسلامی و ایجاد تهدیدات امنیتی در داخل ایران، هدف دیگر رژیم صهیونیستی از حمایت جمهوری آذربایجان بوده است. گسترش مرز آذربایجان با ایران، امکان دسترسی به سرزمین‌های بیشتری را برای تأثیرگذاری در قفقاز جنوبی به رژیم صهیونیستی می‌دهد (محمود اوغلی و همکاران، ۱۴۰۱: ۷۴).

روسیه در مقایسه با آبخازیا، اوستیای جنوبی، کریمه یا شرق اوکراین، نفوذ کمتری در قره‌باغ داشت. این کشور هیچ نیروی حافظ صلح، هیچ اقلیت قومی روسی یا شهروندان پراکنده روسی در قره‌باغ نداشت و هیچ دسترسی مستقیم منطقه‌ای به صحنه درگیری میسر

نبود. جنگ تمام‌عیار در قره‌باغ توانست زمینه را برای عملیاتی کردن خواست کرملین در منطقه فراهم نماید. اکنون روسیه می‌تواند این کار را انجام دهد. بر مبنای قرارداد صلح، مسکو با فراهم کردن نیروهای حافظ صلح در قره‌باغ و در طول کریدور پیشنهادی نخجوان-آذربایجان، نفوذ خود را در منطقه حفظ خواهد کرد. در همین حال، روسیه توانست به هدف استراتژیک خود برای ایجاد یک پایگاه نظامی بالقوه در قره‌باغ دست یابد و بدین ترتیب مواضع خود را در قفقاز جنوبی و به‌ویژه در آذربایجان تقویت کند. در این شرایط، پایگاه نظامی روسیه که در قره‌باغ تأسیس شده، ممکن است نقش حیاتی در تأمین منافع استراتژیک روسیه در منطقه و ایجاد توازن در نفوذ ترکیه در آذربایجان داشته باشد. یکی دیگر از اهداف روسیه در این مناقشه، دادن امتیاز به ترکیه در قفقاز جنوبی بود تا ترکیه را از هم‌گرایی با نهادهای غربی خارج کند. مداخله ترکیه در قره‌باغ می‌تواند درواقع «معامله جدیدی» با روسیه پیرامون مشارکت قدرت‌های منطقه‌ای در مخالفت با غرب باشد (محمود اوغلی و همکاران، ۱۴۰۱: ۹۴). روسیه با اعزام نیروهای صلح‌بان به منطقه، نقش مستقیم‌تری در قره‌باغ پیدا نمود. روسیه با حفظ نقش تأثیرگذار خود در این منطقه، با اعزام نیروهای صلح‌بان نشان داد که همچنان قصد دارد در قفقاز نقش کلیدی ایفا نماید. حضور نظامی مستقیم روسیه نه تنها توازن نظامی را تحت تأثیر قرار داده، بلکه به‌وضوح نشان‌دهنده نقش روسیه به‌عنوان یک قدرت تأثیرگذار در منطقه است (بصیری‌نیا و صباغ زاده، ۱۴۰۲: ۱۰۷). روسیه با گنجاندن موضوع حضور و پیاده‌سازی نیروها و ادوات نظامی خود در خاک آذربایجان به مدت پنج سال و به احتمال زیاد تمدید آن، عملاً با ایجاد پایگاه نظامی در قلب آن کشور در جهت توقف سیاست گسترش ناتو به سمت شرق موفق عمل نموده است (پریزاد و شهیدی، ۱۴۰۱: ۱۸۸).

تأثیر نتایج جنگ بر مرزهای جمهوری اسلامی ایران

موافقت‌نامه ۱۰ نوامبر ۲۰۲۰ به آذربایجان امکان می‌دهد در مناطق جنوبی ارمنستان به‌منظور اتصال زمینی نخجوان به خاک آذربایجان، یا کریدور به عرض پنج کیلومتر در کنار مرز ایران از شهر مَقَری ارمنستان در اختیار بگیرد؛ با این توضیح که این کریدور در مالکیت ارمنستان باقی می‌ماند و نیروی واحد نظامی «کنترل خدمات مرزی روسی» به مدت پنج سال بر آن

کنترل و نظارت خواهند داشت. این موضوع نگرانی‌ها و ابهامات زیادی را در ایران به وجود آورده است که این کریدور، مرز کوچک ۳۸ یا ۴۲ کیلومتری ایران با ارمنستان را تهدید کند و باعث انسداد این مرز یا چالش و تهدید مسیر ترانزیتی ایران با ارمنستان شود. از طرف دیگر استفاده نظامی از این مسیر هم می‌تواند تهدیدی را برای ایران به وجود بیاورد. با ایجاد کریدور، ارتباط خاک آذربایجان با منطقه نخجوان که پیش‌تر بخش جدا شده این کشور بود، برقرار خواهد شد. این مقوله نیاز آذربایجان به کریدورهای ارتباطی پیشین را که از خاک ایران باعث ارتباط این دو بخش می‌شد، از بین می‌برد و این امر، می‌تواند نقش ترانزیتی ایران در این منطقه را تحت تأثیر قرار دهد. البته در مورد این کریدور در موافقت‌نامه آتش‌بس به‌صورت کلی بحث شده است و ابهام زیادی در مورد آن وجود دارد. بایستی دید با توجه به پیچیدگی روابط دو کشور آذربایجان و ارمنستان، آیا این کریدور ارتباطی می‌تواند جنبه عملیاتی به خود بگیرد یا خیر (کوزه‌گر کالجی، ۱۳۹۹).

۳. روش‌شناسی پژوهش

این تحقیق کاربردی-توسعه‌ای و درصدد احصای پیامدهای جنگ دوم قره‌باغ ۲۰۲۰ میلادی مؤثر بر منافع جمهوری اسلامی ایران و تکمیل‌کننده تحقیقات پیشین خواهد بود و می‌تواند مبنای سیاست‌گذاری و برنامه‌ریزی در جمهوری اسلامی ایران برای افزایش قدرت ملی و منافع ملی قرار گیرد و با استفاده از روش توصیفی-تحلیلی و رویکرد کمی انجام شده است. جامعه آماری تحقیق مشتمل بر اسناد و مدارک (شامل کلیه اسناد و مدارک مرتبط با موضوع تحقیق) و همچنین خبرگان و افراد صاحب‌نظر که شناخت کافی از مباحث ژئوپلیتیک و جنگ دوم قره‌باغ دارند، دارای مدرک تحصیلی دکتری مرتبط با موضوع تحقیق هستند، دارای مشاغل راهبردی و جایگاه‌های سرتیپ دومی و بالاتر در سطوح سازمانی کشوری و لشکری هستند که با بررسی‌های انجام‌شده، حجم جامعه آماری این تحقیق به‌صورت تمام شمار ۵۴ نفر گرفته شده است. تجزیه و تحلیل اطلاعات و داده‌های حاصل از پرسش‌نامه با

استفاده از آزمون تی-استیودنت و همچنین ضریب هم‌بستگی پیرسون و نرم‌افزار «اس.پی.اس.اس» مورد تحلیل قرار گرفته است.

۴. یافته‌های پژوهش

با استناد به مطالعات کتابخانه‌ای و بررسی اسناد و مدارک، مؤلفه‌های مرتبط با پیامدهای جنگ دوم قره‌باغ ۲۰۲۰ میلادی مؤثر بر منافع ملی جمهوری اسلامی ایران، احصا و سپس در اختیار تعداد ۵۴ نفر از صاحب‌نظر قرار گرفت که تجزیه و تحلیل داده‌های گردآوری شده و برابر نظر جامعه نمونه، با استفاده از نرم‌افزار اس.پی.اس.اس و آزمون تی-استیودنت، به شرح ذیل تعیین گردیده است.

جدول ۱: پیامدهای جنگ دوم قره‌باغ ۲۰۲۰ میلادی مؤثر بر منافع ملی جمهوری اسلامی ایران

پیامدهای جنگ دوم قره‌باغ	گویه	میانگین	آماره آزمون تی	درجه آزادی	سطح معناداری	نتیجه آزمون
پیامدهای جنگ و تأثیر آن بر کنشگری ج.ا.ایران در قفقاز	پیامدهای امنیتی برای ایران با ورود بازیگران رقیب	۴/۰۱۸۵	۵/۵۳۳	۵۳	۰/۰۰۰	تأیید
	کنار گذاشتن ایران از فرایند صلح قره‌باغ	۳/۸۵۱۹	۴/۱۸۱	۵۳	۰/۰۰۰	تأیید
	برجسته‌سازی نقش کشورهای رقیب ایران در افکار عمومی دو کشور	۴/۰۷۴۱	۶/۳۵۷	۵۳	۰/۰۰۰	تأیید
	تضعیف جایگاه ج.ا.ایران	۳/۹۰۷۴	۴/۸۴۱	۵۳	۰/۰۰۰	تأیید
	کاهش پیامدهای نامطلوب برای کشور با اقدامات انجام شده	۴/۰۷۴۱	۶/۸۸۲	۵۳	۰/۰۰۰	تأیید
	گشوده شدن یک جبهه جدید از ناامنی و تهدید در مناطق پیرامونی ایران	۴/۷۵۹۳	۲۳/۶۲۵	۵۳	۰/۰۰۰	تأیید

پیامدهای جنگ دوم قره‌باغ	گویه	میانگین	آماره آزمون تی	درجه آزادی	سطح معناداری	نتیجه آزمون
	کاهش نقش ایران در میانجی‌گری و حل بحران‌های منطقه‌ای	۴/۵۰۰۰	۱۲/۴۵۷	۵۳	۰/۰۰۰	تأیید
	تغییر در مسیرهای ترانزیتی و تجاری و تهدید موقعیت ترانزیتی ایران	۴/۰۷۴۱	۷/۴۳۶	۵۳	۰/۰۰۰	تأیید
	ایجاد فرصت‌های بالقوه همکاری با هر دو کشور ارمنستان و آذربایجان	۳/۸۸۸۹	۵/۳۳۹	۵۳	۰/۰۰۰	تأیید
	رقابت در پروژه‌های بازسازی مناطق آزادشده	۳/۸۷۰۴	۴/۹۰۶	۵۳	۰/۰۰۰	تأیید
پیامدهای جنگ و تأثیر آن بر کنشگری رژیم صهیونیستی و روسیه در حوزه قفقاز	حضور گسترده و با برنامه در حوزه‌های اقتصادی، فرهنگی، اجتماعی، علم و فناوری کشور جمهوری آذربایجان	۴/۲۲۲۲	۸/۷۹۰	۵۳	۰/۰۰۰	تأیید
	گسترش روزافزون روابط رژیم صهیونی با کشور آذربایجان.	۴/۴۴۴۴	۱۲/۰۱۹	۵۳	۰/۰۰۰	تأیید
	کمرنگ نمودن نفوذ ج.ا. ایران	۴/۳۵۱۹	۱۲/۰۰۱	۵۳	۰/۰۰۰	تأیید
	تغییر موازنه قدرت در قفقاز جنوبی و افزایش نفوذ بازیگران خارجی	۴/۲۵۹۳	۹/۱۳۶	۵۳	۰/۰۰۰	تأیید
	حضور طولانی‌مدت روسیه در منطقه قفقاز تحت عنوان حافظ صلح و تضمین نفوذ در منطقه	۴/۱۶۶۷	۸/۳۷۸	۵۳	۰/۰۰۰	تأیید
	کمک‌های تسلیحاتی مؤثر رژیم صهیونیستی به آذربایجان	۴/۵۰۰۰	۱۲/۷۶۸	۵۳	۰/۰۰۰	تأیید

پیامدهای جنگ دوم قره‌باغ	گویه	میانگین	آماره آزمون تی	درجه آزادی	سطح معناداری	نتیجه آزمون
	افزایش فعالیت‌های رژیم صهیونیستی و نفوذ در منطقه قفقاز	۳/۷۰۳۷	۳/۹۸۵	۵۳	۰/۰۰۰	تأیید
	ایجاد پایگاه در قره‌باغ	۳/۹۲۵۹	۵/۲۳۰	۵۳	۰/۰۰۰	تأیید
	ایجاد توازن و دست برتر بانفوذ کشورهای دیگر در منطقه	۴/۲۷۷۸	۱۰/۹۷۰	۵۳	۰/۰۰۰	تأیید
تأثیر نتایج جنگ بر مرزهای ج.ا. ایران	طرح موضوع کریدور «زنگرور»	۴/۳۳۳۳	۱۱/۵۷۱	۵۳	۰/۰۰۰	تأیید
	کاهش تجارت و فعالیت‌های مرزی	۴/۴۶۳۰	۱۳/۹۶۱	۵۳	۰/۰۰۰	تأیید
	افزایش طول مرزهای آذربایجان با ایران	۴/۳۱۴۸	۱۱/۱۷۱	۵۳	۰/۰۰۰	تأیید
	افزایش قابل توجه نفوذ ژئوپلیتیکی ترکیه در منطقه قفقاز	۴/۲۹۶۳	۱۰/۰۸۸	۵۳	۰/۰۰۰	تأیید
	اصابت برخی از خمپاره‌ها و موشک‌های طرفین درگیر به خاک ایران و آسیب‌پذیری مرزهای ایران در برابر درگیری‌های منطقه‌ای	۴/۲۴۰۷	۷/۲۴۸	۵۳	۰/۰۰۰	تأیید

جدول فوق بیانگر آن است که برابر نظر جامعه نمونه، با توجه به این‌که مقادیر آماره آزمون تی استیودنت برای تمامی گویه‌ها بیشتر از ۱/۹۶ و مقادیر سطح معناداری برای تمامی گویه‌ها کم‌تر از ۰/۰۵ محاسبه شده است، بنابراین تعداد ۲۴ گویه با ضریب اطمینان ۹۵٪، بیانگر «پیامدهای جنگ دوم قره‌باغ ۲۰۲۰ میلادی مؤثر بر منافع ملی جمهوری اسلامی ایران» است.

جدول ۲: تحلیل آزمون هم‌بستگی پیرسون

نتایج آزمون	هم‌بستگی پیرسون	شناسه گویه	نتایج آزمون	هم‌بستگی پیرسون	شناسه گویه	نتایج آزمون	هم‌بستگی پیرسون	شناسه گویه
.588**	Pearson Correlation	P_17	.488**	Pearson Correlation	P_09	.856**	Pearson Correlation	P_01
0.000	Sig. (2- tailed)		0.000	Sig. (2- tailed)		0.000	Sig. (2- tailed)	
54	N		54	N		54	N	
.775**	Pearson Correlation	P_18	.467**	Pearson Correlation	P_10	.856**	Pearson Correlation	P_02
0.000	Sig. (2- tailed)		0.000	Sig. (2- tailed)		0.000	Sig. (2- tailed)	
54	N		54	N		54	N	
.618**	Pearson Correlation	P_19	.574**	Pearson Correlation	P_11	.793**	Pearson Correlation	P_03
0.000	Sig. (2- tailed)		0.000	Sig. (2- tailed)		0.000	Sig. (2- tailed)	
54	N		54	N		54	N	
.600**	Pearson Correlation	P_20	.651**	Pearson Correlation	P_12	.891**	Pearson Correlation	P_04
0.000	Sig. (2- tailed)		0.000	Sig. (2- tailed)		0.000	Sig. (2- tailed)	
54	N		54	N		54	N	
.478**	Pearson Correlation	P_21	.694**	Pearson Correlation	P_13	.901**	Pearson Correlation	P_05
0.000	Sig. (2- tailed)		0.000	Sig. (2- tailed)		0.000	Sig. (2- tailed)	
54	N		54	N		54	N	
.783**	Pearson Correlation	P_22	.680**	Pearson Correlation	P_14	.360**	Pearson Correlation	P_06
0.000	Sig. (2- tailed)		0.000	Sig. (2- tailed)		0.007	Sig. (2- tailed)	
54	N		54	N		54	N	
.693**	Pearson Correlation	P_23	.394**	Pearson Correlation	P_15	.332**	Pearson Correlation	P_07
0.000	Sig. (2- tailed)		0.003	Sig. (2- tailed)		0.002	Sig. (2- tailed)	
54	N		54	N		54	N	
.697**	Pearson Correlation	P_24	.632**	Pearson Correlation	P_16	.374**	Pearson Correlation	P_08
0.000	Sig. (2- tailed)		0.000	Sig. (2- tailed)		0.008	Sig. (2- tailed)	
54	N		54	N		54	N	

جدول فوق، بیانگر آن است که برابر نظر جامعه نمونه، ارتباط بین تعداد ۲۴ گویه احصا شده با «پیامدهای جنگ دوم قره‌باغ بر منافع ملی جمهوری اسلامی ایران»، با توجه به این که مقادیر سطح معناداری برای تمامی رابطه‌های مذکور، کم‌تر از ۰/۰۵ محاسبه شده است، بنابراین تمامی روابط بالا، مورد تأیید جامعه نمونه قرار گرفت. ضمناً برای تمامی گویه‌ها روابط معنادار، جهت روابط مستقیم و میزان کیفی رابطه با توجه به مقادیر ضریب هم‌بستگی پیرسون، نسبتاً قوی، قوی یا بسیار قوی است.

۵. نتیجه‌گیری و پیشنهاد

با توجه به آنچه در این پژوهش بیان شد، در راستای پاسخ به سؤال‌های تحقیق مبنی بر این که «پیامدهای جنگ دوم قره‌باغ مؤثر بر منافع ملی جمهوری اسلامی ایران چیست؟»، می‌توان به موارد ذیل اشاره نمود.

از هم‌پوشانی ادبیات تحقیق و همچنین بررسی اسناد و مدارک، پیامدهای جنگ دوم قره‌باغ ۲۰۲۰ میلادی مؤثر بر منافع ملی جمهوری اسلامی ایران، از دید صاحب‌نظران این تحقیق عبارت‌اند از:

پیامدهای جنگ و تأثیر آن بر کنشگری ج.ا. ایران در حوزه قفقاز

- ❖ پیامدهای امنیتی برای ایران با ورود بازیگران رقیب (آمریکا، رژیم صهیونیستی، ترکیه، روسیه و احتمالاً گروه‌های سلفی)؛
- ❖ کنار گذاشتن ایران از فرایند صلح قره‌باغ؛
- ❖ برجسته‌سازی نقش کشورهای رقیب ایران در افکار عمومی دو کشور؛
- ❖ تضعیف جایگاه جمهوری اسلامی ایران؛
- ❖ کاهش پیامدهای نامطلوب برای کشور با اقدامات انجام شده؛
- ❖ گشوده شدن یک جبهه جدید از ناامنی و تهدید در مناطق پیرامونی ایران؛
- ❖ کاهش نقش ایران در میانجی‌گری و حل بحران‌های منطقه‌ای؛
- ❖ تغییر در مسیرهای ترانزیتی و تجاری و تهدید موقعیت ترانزیتی ایران؛

- ❖ ایجاد فرصت‌های بالقوه همکاری با هر دو کشور ارمنستان و آذربایجان؛
- ❖ رقابت در پروژه‌های بازسازی مناطق آزادشده.

پیامدهای جنگ و تأثیر آن بر کنشگری رژیم صهیونیستی و روسیه در حوزه قفقاز

- ❖ حضور گسترده و با برنامه در حوزه‌های اقتصادی، فرهنگی، اجتماعی، علم و فناوری کشور جمهوری آذربایجان؛
- ❖ گسترش روزافزون روابط رژیم صهیونی با کشور آذربایجان؛
- ❖ کمرنگ نمودن نفوذ جمهوری اسلامی ایران؛
- ❖ تغییر موازنه قدرت در قفقاز جنوبی و افزایش نفوذ بازیگران خارجی، از جمله ترکیه و روسیه؛
- ❖ حضور طولانی‌مدت روسیه در منطقه قفقاز تحت عنوان حافظ صلح و تضمین نفوذ در منطقه؛
- ❖ کمک‌های تسلیحاتی مؤثر رژیم صهیونیستی به آذربایجان در جریان جنگ، نگرانی‌هایی را درخصوص افزایش نفوذ اسرائیل در مرزهای شمال غربی ایران ایجاد نمود؛
- ❖ افزایش فعالیت‌های رژیم صهیونیستی و نفوذ در منطقه قفقاز، خصوصاً آذربایجان؛
- ❖ ایجاد پایگاه در قره‌باغ؛
- ❖ ایجاد توازن و دست برتر بانفوذ کشورهای دیگر در منطقه.

تأثیر نتایج جنگ بر مرزهای جمهوری اسلامی ایران

- ❖ طرح موضوع کریدور «زنگزور». (آذربایجان با حمایت ترکیه، ناتو و رژیم صهیونیستی به دنبال ایجاد کریدور زنگزور در استان سیونیک ارمنستان است. در صورت راه‌اندازی این کریدور حدوداً ۴۰ کیلومتری، دسترسی ایران به ارمنستان به‌طور کامل قطع می‌گردد و این امر در ابعاد مختلف اقتصادی، ترانزیتی، سیاسی و

امنیتی پیامدهای منفی برای ایران دارد که باعث از بین بردن مزیت و برتری

ژئوپلیتیکی ایران در منطقه قفقاز می‌شود؛

❖ کاهش تجارت و فعالیت‌های مرزی؛

❖ افزایش طول مرزهای آذربایجان با ایران؛

❖ افزایش قابل توجه نفوذ ژئوپلیتیکی ترکیه در منطقه قفقاز جنوبی که منجر به حضور

و تثبیت یک رقیب منطقه‌ای قدرتمندتر را در همسایگی شمالی ایران شد؛

❖ اصابت برخی از خمپاره‌ها و موشک‌های طرفین درگیر به خاک ایران که نشان‌دهنده

آسیب‌پذیری مرزهای ایران در برابر درگیری‌های منطقه‌ای است.

۵-۱. پیشنهادهای پژوهش

با توجه به نتایج حاصل از کار پژوهشی انجام شده، پیشنهاد می‌گردد؛ وزارت امور خارجه جمهوری اسلامی ایران و سایر متولیان امر نسبت به تقویت دیپلماسی و توسعه روابط، مبتنی بر منافع ملی کشور با کشورهای جمهوری آذربایجان و ارمنستان به‌منظور حداکثر بهره‌برداری از منافع و ژئوپلیتیک منطقه قفقاز و احیا جایگاه و نفوذ کشور در این منطقه از طریق سفارتخانه‌های ایران در کشورهای یادشده و مبادی ذی‌ربط اقدام نمایند.

با توجه به نتایج حاصل از کار پژوهشی انجام شده، پیشنهاد می‌گردد؛ ستاد کل ن. م با استفاده از ظرفیت موجود نسبت به ارتقا تعامل و ارتباط مؤثر با نیروهای مسلح کشورهای آذربایجان و ارمنستان به‌منظور تأمین نیازمندی‌های تسلیحاتی، آموزشی و غیره و برگزاری رزمایش‌های دو یا چندجانبه اقدام نماید.

پیشنهاد می‌گردد؛ با توجه به این‌که در سنوات اخیر حضور عناصر اطلاعاتی برخی از کشورهای منطقه‌ای و فرامنطقه‌ای در این حوزه افزایش چشم‌گیری داشته است، سازمان‌های اطلاعاتی کشور با شناسایی تهدیدات امنیتی در مناطق هم‌جوار با کشورهای آذربایجان و ارمنستان، پیش‌بینی‌های لازم را جهت اجتناب از غافل‌گیری راهبردی به عمل آورند.

پیشنهاد می‌گردد؛ معاونت‌های عملیات ستاد کل ن. م، آجا و سپاه پاسداران با همکاری معاونت‌های اطلاعات و فاوا و مراکز آموزش عالی سازمان‌های ن. م، به‌منظور بهره‌برداری از تجارب و درس آموخته‌های به‌دست‌آمده از این جنگ، نسبت به شبیه‌سازی جنگ دوم قره‌باغ و همچنین انجام بازی جنگ اقدام نمایند.

فهرست منابع

- امام خامنه‌ای (مدظله‌العالی)، *مجموعه بیانات*، قابل دسترسی در: www.khamenei.ir
- افشردی، محمدحسین (۱۴۰۲). *تاریخ توصیفی تحلیلی دفاع مقدس*، تهران: بنیاد حفظ آثار و نشر ارزش‌های دفاع مقدس، چاپ سوم.
- امینی، داود (۱۴۰۱). *تحلیلی بر عوامل جغرافیایی برترساز در منطقه عملیات (مطالعه موردی جنگ دوم قره‌باغ- ۲۷ سپتامبر تا ۱ نوامبر ۲۰۲۰)*، فصلنامه مدیریت نظامی، سال ۲۲، شماره ۱.
- بصیری‌نیا، علی؛ صباغ‌زاده، امین (۱۴۰۲). *جنگ ۲۰۲۰ جمهوری آذربایجان- ارمنستان و مناقشه منجمد ناگورنو- قره‌باغ*، فصلنامه مطالعات آسیای مرکزی و قفقاز، ۲۹(۱۲۳).
- پریزاد، رضا؛ شهیدی، سید شمس‌الدین (۱۴۰۱). *مناقشه دوم قره‌باغ و پیامدهای آن بر امنیت ملی جمهوری اسلامی ایران*، فصلنامه دانش تفسیر سیاسی، ۱۳(۴)، ۱۹۸-۱۸۱.
- پورجعفری، مرتضی (۱۴۰۳)، *تدوین راهبردهای جمهوری اسلامی ایران متأثر از قلمروسازی ژئوپلیتیکی ترکیه در کشور آذربایجان*، رساله دکتری، دانشگاه عالی دفاع ملی.
- رفعت‌نژاد و همکاران (۱۳۹۶)، *قفقاز جنوبی و امنیت نظامی جمهوری اسلامی ایران*، تهران: انتشارات دانشکده علوم و فنون فارابی.
- کوزه‌گر کالجی، ولی (۱۴۰۰). *دلایل و ابعاد بحران اخیر قره‌باغ*، قابل دسترسی در <http://www.iras.ir>
- کوزه‌گر کالجی، ولی (۱۳۹۹). *تأملی بر رویکرد نیکول پاشینیان در قبال مناقشه ناگورنو- قره‌باغ*، قابل دسترسی در <http://www.iras.ir>
- فیض‌الهی، مهدی؛ پوراحمدی مبدی، حسین (۱۴۰۲). *بازی با حاصل جمع صفر در قفقاز جنوبی (با تأکید بر جنگ قره‌باغ ۲۰۲۰)*، فصلنامه مطالعات آسیای مرکزی و قفقاز، ۱۲۳(۲۹).
- قنبری جهرمی، محمدحسین (۱۴۰۱). *پیامدهای دفاعی، امنیتی جنگ قره‌باغ (آذربایجان و ارمنستان)*، تهران: دانشگاه جامع امام حسین (ع).
- محمود اوغلی، رضا (۱۴۰۱). *جنگ دوم قره‌باغ (۲۰۲۰): علل، زمینه‌ها و پیامدها*، نشریه علمی سیاست‌های دفاعی، سال ۳۱.
- نجفی سیار، رحمان؛ ابراهیمی، حامد (۱۴۰۰). *آثار و پیامدهای توافق‌نامه آتش‌بس بحران ۲۰۲۰ قره‌باغ بر امنیت و منافع ملی جمهوری اسلامی ایران*، فصلنامه روابط خارجی، ۳(۱۳).

References

- Cornell, S. E., & Ismailzade, F. (2021). The Nagorno-Karabakh Conflict: Implications for Regional Security. *Journal of Conflict Studies*, 30(2), 15-35.
- De Waal, T. (2021). *Black Garden: Armenia and Azerbaijan through Peace and War* (Updated Edition). New York: NYU Press.
- Ergun Ayça & Valiyev Anar(2020). An Account on Karabakh War: Why Now and ThenWhat?,
Panorama Portal,
DOI:<https://dx.doi.org/10.13140/RG.2.2.30777.60006>.